

ERDŐS CSABA – LÁPOSSY ATTILA – POZSÁR-SZENTMIKLÓSY ZOLTÁN – SMUK PÉTER (SZERK.): KUKORELLI-KOMMENTÁR (BUDAPEST: GONDOLAT KIADÓ 2022) 476.

<https://doi.org/10.51783/ajt.2022.4.07>

Nehéz fába vágja a fejszéjét, aki recenzíót szeretne írni egy kötetéről, amely magát is rendhagyóként definiálja. Ugyanis, a Gondolat Kiadó gondozásában idén megjelent, Kukorelli István egyetemi tanár hetvenedik születésnapja alkalmából született közel ötszázoldalas kötet kommentárnak nevezi magát, amely – a jogtudományban legalábbis – alkotmányokhoz, valamely jogág átfogó szabályait kódexbe foglaló törvénykönyvei részletes magyarázatához szokott készülni, a hatékonyabb alkalmazás, értelmezés, a jobb megértés céljából.

A műfaj választását indokló „jobb megértés” itt azt a célt szolgálhatja – a szerkesztői előszó szerint is –, hogy Kukorelli István összetett és szerteágazó, több évtizedes szakmai munkásságát, de személyét is megismerhesse a szélesebb közönség, amennyire a szerzők saját választásuknak megfelelő szubjektív hívószavaira felfűzött változatos terjedelmű, stílusú és tartalmú szócikkeiből lehetséges.

Kukorelli István nemcsak egyetemi berkekben, gazdag életművet magáénak tudó kutatóként, az MTA doktoraként lehet ismert, aki vezetése alatt nemcsak a szinte fogalomná nemesült ELTE Alkotmányjog Tanszéket varázsolta pezsgő szakmai, a tudományos-oktatói utánpótlás nevelésben élen járó műhellyé, hanem a tudását a köz szolgálatába is állította a szó legnemesebb értelmében, hiszen már a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásokon, s

a rendszerváltást követő alkotmányozás folyamatában, majd az Országos Választási Bizottság munkájában elnökként is részt vett. Később, miután – a személyét övező tiszteletet jól mutatóan, manapság bármilyen posztnál egyre ritkább – hatpárti konszenzussal alkotmánybíróvá választották, számos olyan döntés előadó alkotmánybírója vagy párhuzamos indokolások és különvélemények szerzője volt, amelyek a mai napig hivatkozási alapot nyújtanak a jogtudomány számos területén.

A Kukorelli-kommentár kilencvenöt szócikkét a felkért szerzők, az ünnepelt névadó tanítványai, pályatársai, barátai jegyzik, s egy „komplex, a szakma, a közélet és a közösségek működése, valamint az emberi viszonyok vonatkozásában is teljes és érvényes, mintaadó értékkatalógust rajzolnak fel”.¹

A jubilánsra maximálisan illik az alkotmányjogász azon meghatározása: „a politikai, közéleti vízió, személyes függetlenség, a tudományos hitelesség, az önkritika és az önvizsgálat. Emellett legalább ilyen fontos az a sajátos stílus, amely formálta azt több generáció számára, hogy hogyan írjunk érthetően, befogadhatóan alkotmányjogi kérdésekről”. (20. o.)

Tekintettel arra, hogy a kötet névadója 1976 óta megszokás nélkül az

¹ Lásd: <https://www.ajk.elte.hu/content/kukorelli-istvan-70.t.6002>.

ELTE ÁJK (de más egyetemek) oktatója, iskolateremtő professzor is, ezért természetesen a 'Tanár', 'Tehetséggondozás', 'Versenyképes felsőoktatás', 'Jogászképzés', 'Kollegialitás', 'Szakkollégium', 'Szakmai műhely', 'Közös munka' szócikkek is megjelennek. Ezekben a szerzők felidéznek az ünnepektől oktatói- és tehetséggondozói tevékenységét, amellyel bepillantást engednek nyújtani abba, hogy milyen kivételes (és ritka) az az oktató, aki pályája során valamennyi pozícióban elhivatott motorként dolgozik, legyen szó a nyolcvanas években a Fiatal Oktatók Fórumáról, a Bibó István Szakkollégiumról vagy az ELTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszékéről és Doktori Iskolájáról.

Olyan írásokat is találhatunk a kötetben, amelyek Kukorelli oktatói, kutatói, alkotmánybírói tevékenységéhez kapcsolódónak, mint például az 'Alkotmánybíráskodás', 'Alapjogvédelem', 'Etnikai identitás', 'Decentralizált alkotmánybíráskodás', 'Jogállam', 'Közigazgatás', 'Önkormányzati alapjogok', 'Testi integritás', 'Többségi elv', 'Összehasonlító alkotmányjog', 'Védőoltás' szócikkek, amelyek többsége esetében a szerzők jól kombinálták az a személyes reflexiót, közvetlen élményeik felidézését a saját kutatási területükhöz, szakmai munkájukhoz kapcsolódva, sok esetben Kukorelli tudományos munkáira, vagy alkotmánybíróként jegyzett döntéseire, különvéleményeire hivatkozó rövidebb-hosszabb eszmefuttatásokkal. Így ezekben a szócikkekben a jog iránt fogékony – de nem feltétlenül jogász végzettségű – olvasó is fontos adalékot kap egy-egy téma értelmezéséhez, s ily módon a kötet a választott műfajának megfelelően látja el a feladatát.

Tudományos relevanciájú szócikkek ezek, amelyek gazdagítják a jogi kérdéseket tárgyaló szakirodalmat, s együt-

tal hajtanak főt a kötet névadója előtt. A 'Nemzeti jelképek' szócikk részben arra a munkára, munkásságra épül, amelyet Kukorelli végzett a Szent István államalapításának emlékére és a Szent Koronáról szóló 2000. évi I. törvény előkészítésekor. Ahogyan a cikk szerzője fogalmaz, „szavai nyomán a Szent Korona élővé, napjaink közjogi szereplőjévé vált, miközben e szavak magától értetődő finom tapintattal kerültek el az akkor már igencsak intenzíven jelen lévő, a Szent Koronának valódi hatalmat tulajdonító alternatív megközelítések csapdáját.” (285. o.) Szent István, mint meghatározó történelmi személyiségünk, „tetthazafi” egyébként Kukorelli számára vallottan régi példakép (a másik két István: Bibó István és Széchenyi István mellett), amelyet nemrég megjelent kötetében² részletesebben is megismertet az olvasóval. A szócikk kitér arra is, hogy a törvény elfogadását követően, Kukorelli már alkotmánybíróként a 13/2000. (V. 12) AB határozatban is foglalkozott a jelképek kérdéskörével, védett jogi tárgyként való megjelentetésükkel, amelyek folyamánként rögzíthető, mind a törvény, mind a citált AB határozatból következően, hogy a Szent Korona a büntetőjog által is védett nemzeti jelképpé vált (Btk. 334. §.).

Kukorelli alkotmánybírói szerepvállalása több felkért szerzőt is megihletett. Az 'Alkotmánybíró' szócikkben a – maga jelenleg az Alkotmánybíróság elnöki tisztét betöltő – szerző úgy fogalmaz, hogy „Kukorelli István nemcsak kiváló alkotmányjogász és tanító, de a magyar Alkotmánybíróság egyik legkiválóbb alkotmánybírója is. Mi sem példázza

² KUKORELLI István: *Három István, három nemzeti ünnep, három példakép* (Budapest: Méry Ratio 2021).

ezt jobban, minthogy 1999-ben egészen kivételes módon, hatpárti egyetértéssel választották a magyar Alkotmánybíróság tagjává. Hivatalának 9 éve alatt 228 ügynek volt előadó alkotmánybírója, melyek közül 163 határozat született. Alkotmánybíróként 23 különvéleményt fogalmazott meg, amelyeket akadémiai munkatársai önálló kiadványként jelentettek meg.” (16. o.)

Az már önmagában jelzésértékű, hogy a taláros testület többségének támogatását nem élvező, különvéleményei olyan minőségűek és maradandók a jogtudomány szempontjából is, hogy önálló tudományos kötetben foglalták össze,³ ugyanakkor előrevetítik azt is, hogy Kukorelli többségi támogatást szerző határozatai meghatározóak a demokratikus jogállam és jogrend alkotmányos követelményeinek érvényesítése szempontjából.

Számos, a magyar választási rendszerrel szembeni alkotmányos garanciákat erősítő választási és népszavazási ügyben volt előadó alkotmánybíró (pl. 22/2005. (VI. 17). AB határozat), de tárgyalják a kötetben a „névjog alapítéletének számító” (108. o.), Kukorelli által is támogatott 58/2001. (XII. 7) AB határozatot, ahogyan az 'Etnikai identitás' szócikk szerzője fogalmaz, „jelentős hatást gyakorolt a jogalkotásra és az ombudsmani jogvédelemre, emellett későbbi alkotmánybírói határozatokban is referenciapont.” (110. o.)

A 'Testi integritás' szócikk inspirációját az életkorhoz kötött kötelező védőoltással kapcsolatos 39/2007. (VI. 20.)

AB határozat adta, amelynek előadó alkotmánybírója Kukorelli volt. A határozat érvelésében következetesen vitte végig a testi integritáshoz való jog korlátozásának szükségességi-arányossági tesztjét, s mondta ki, hogy a testi integritáshoz való jog attól függetlenül illeti meg az egyént, hogy döntésképesnek minősül-e vagy hogy gyakorolni tudja-e az önrendelkezés jogát. A szócikk szerzője úgy fogalmaz, hogy „az indoklás mind formájában, mind tartalmában zsinórmértékül szolgálhat az alkotmánybírói gyakorlat számára, emellett pótolhatatlan demonstrációs eszköz az alapjogi oktatásban.” (415. o.) Ez a határozat dogmatikai jelentőségének tekintett egyrészt, mert egyértelmű distinkciót tett az önrendelkezési jog és a testi integritáshoz való jog kapcsán, másrészt annak az elvi tételnek a megerősítő rögzítése miatt, hogy az egészséghez való jog alanyi oldala az önrendelkezéshez való jogban, illetve az egyén testi-lelki integritáshoz való jogában ragadható meg. Mind ez az elvi tétel, mind e védőoltások kapcsán kimondott alapjog-korlátozása arányossága vonatkozásában való álláspont az Alaptörvény keretei között is támogatást élvez. (Lásd például a koronavírus-oltásokra vonatkozó jogszabályi rendelkezések elleni alkotmányjogi panaszok kapcsán meghozott legújabb alkotmánybírói döntéseket (3537/2021. (XII. 22.) AB határozat, 3128/2022. (IV.1) AB határozat).

A kötet névadója, habár ez a közel százszázalékos kötet témáinak komplexitásából és terjedelméből magából is világosan kitűnik, nemcsak a közért tevékenykedő, jogtudós, akadémikus mivolta miatt áll köztisztviselőben, hanem emberként is, ahogyan azt jól illusztrálják a számos, a maga területén elismert szerző

³ SMUK Péter (szerk.): *Különvéleményen – a jogállamért. Kukorelli István Alkotmánybíró különvéleményei 1999–2008* (Győr: DF-ÁJK, Alkotmányjogi és Politikatudományi Tanszék 2012).

szubjektív reflexiói is. A tudomány számára is hozzáadott értékkel bíró szócikkeinek a jubiláns személyére vonatkozó kitételei, s különösen az önálló, informálisabb szócikkek, mint a volt pannonhalmi főapát által írt 'Barátság' vagy az Alkotmánybíróság korábbi elnöke, Bihari Mihály által jegyzett 'Bölcsesség', a Nagycsaládosok Országos Egyesülete nevében beküldött 'Civil kurázi', vagy a 'Cseh Tamás', 'Erkölc', 'Értékrend', 'Hiteles őrző', 'Humanista', 'Szépirodalom' (mert, hogy egy „jogász ne csak jogszabályokat és szakirodalmat olvas-

son, hanem szépirodalmat is, mégpedig rendszeresen – vallja Kukorelli István” [390. o.]) vagy a futball iránti szeretetét is megmutató 'Fair player', 'Labdarúgás' s a szülőfaluját idéző 'Tét' szócikkek egy nemcsak (köz)tisztelt, de nagyon szeretett embert is megmutatnak.

Jelen recenzió szerzője is csatlakozik az ünneplőkhöz, s a kötet névadója iránti tiszteletet és szeretetet demonstrálandó ajánlja e kötetet a szélesebb olvasóközönségnek.

*Lux Ágnes**

* PhD, TK, tudományos munkatárs, Gyerekesély-kutató Csoport. 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4. E-mail: lux.agnes@tk.hu.